

$MS \rightarrow$ oferta e parave
 $MD \rightarrow$ ~~oferta~~ kërkesa

$(MS \rightarrow MS_2) \rightarrow$ P.M. zgjeruese
 $\rightarrow r < \rightarrow r_2$

$(MS \rightarrow MS_3) \rightarrow$ P.M. kufizuese
 $\rightarrow r > \rightarrow r_3$

Politikat fiskale

- Veprime të qeverisë për të arritur objektivat makroekonomike.

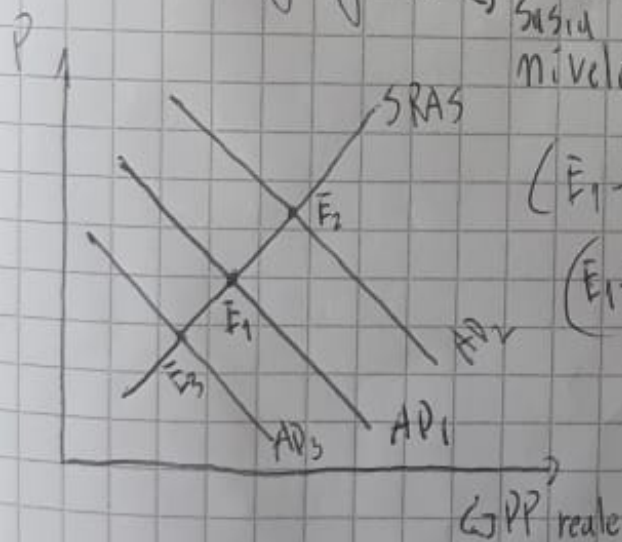
- Faktorët:

1. Stabiliteti: zbatimit të politikës fiskale

2. Efektiviteti: P.F në ekonomi

3. Përgjegjësia për menaxhimin e financave publike

* Kërkesa Agregate → kur faktorët e tjerë nuk \neq sasia e kërkuar e të mirave në nivele të ndryshme të çmimit

$(E_1 \rightarrow E_2) \rightarrow$ P.F. ekspansivë

$(E_1 \rightarrow E_3) \rightarrow$ P.F. kontraktuese

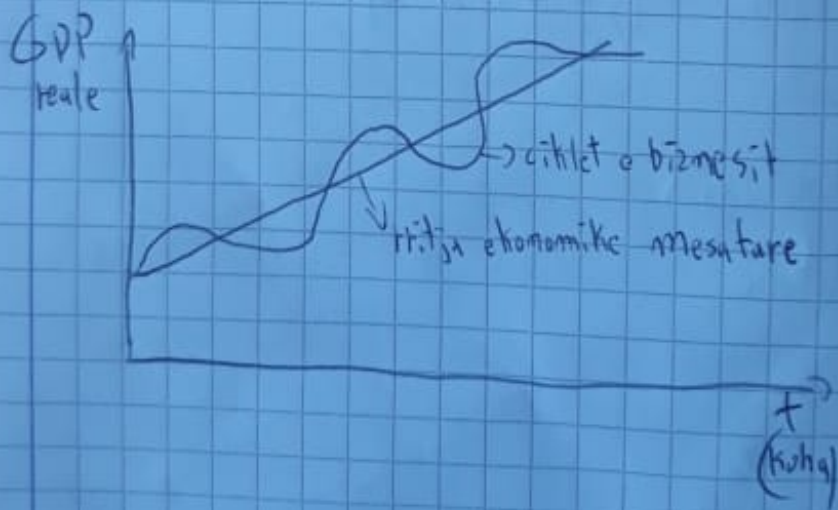
- Shpenzime Agre. $\rightarrow C + I + G + Nx - IM$

* Oferta Agregate \rightarrow oferta e përgjithshme e ~~mirave~~ të mirave që firmat parashikojnë të shesin me çmime të caktuara, në një periudhë të caktuar.

Ciklet e biznesit

- Faktoret psikologjik

Ciklet e biznesit

* pasqyrjone luhatjet ne aktivitetim ekonomik te nje vendi ne nje perivdhe te caktuar.

* Fazat e zhvillimit:

- Regensioni (inflacioni, ulet, papunesia rritet (konsumi, I^p ulet)
- Pika me e ulet (— muk perdoret kapaciteti i plotë)
- Ekspansioni (rritet (GDP, inflacioni); papunesia ulet; konsumi >
- Pika me e larte: — (g.m. rriten)

* Shkaktoaret:

1. Zhvillimi teknologjik
2. Ndjarrjet politike
3. Investimet
4. Oferta monetare
5. Faktoret psikologjik

Papumësia

$$u = \frac{U}{N} \cdot 100\%$$

- i punësuar \rightarrow i aftë për punë që punon
- i papunësuar \rightarrow i aftë dhe i gatshëm, por që nuk punon

* Llojet e papumësisë

- p. friksionale \rightarrow pasojë e lëvizjes me punë të \neq
- p. strukturore \rightarrow mos përputhja midis cilësive së tregut punëtorë dhe kërkesa për vendim e punës
- p. ciklike \rightarrow lidhet me lëvizjen ciklike të ekonomisë
- p. sezonale \rightarrow varet nga sezoni i prodhimit

* Norma matyrore e papumësisë

- bilanci midermjet tregut të punës dhe të të mirave të ofruara.

* Pasojat:

- Kosto ekonomike \rightarrow shpenzime nga qeveria
 \rightarrow rënia e prodhimit
 \rightarrow pabarazia e shpërndarjes së të ardhurave
- Kosto sociale

\rightarrow rrit kriminalitetin
 \rightarrow zhvillimin e personave të papun
 \rightarrow ul detyruesin dhe motivimin
 \rightarrow probleme shëndetësore

aktivitetin ekonomik të
një periudhë të caktuar.

* Fazat e zhvillimit:

- Regresioni (inflacioni, ulët, papunësinë rritet (konsumi, IPI ulen)
- Pika më e ulët (—) (nuk përdoret kapaciteti, i plotë)
- Ekspansioni (rritet (GDP, inflacioni); papunësinë ulët; konsumi >)
- Pika më e lartë: → (gënimet rriten)

* Shkaktarët:

1. Zhvillimi teknologjik
2. Ngjarjet politike
3. Investimet
4. Oferta monetare
5. Faktorët psikologjik

Papumësia

$$u = \frac{U}{N} \cdot 100\%$$

- i punësuar → i aftë për punë që punon
- i papunësuar → i aftë dhe i gatshëm, por që nuk punon

* Llojet e papumësisë

- p. friksionale → pasojë e lëvizjes me punë të \neq
- p. strukturore → mos përputhja midis cilësive së fuqisë punëtore dhe kërkesa për vendim e punës
- p. ciklike → lidhet me lëvizjen ciklike të ekonomisë
- p. sezonale → varet nga sezoni i prodhimit

* Norma matyrore e papumësisë

- balancimi ndërmjet tregut të punës dhe të të mirave të ofruara.

* Pasojat:

- Kosto ekonomike → shpenzime nga qeveria për rritjen e prodhimit
- Kosto sociale → paparazja e shpërndarjes së të ardhurave
- rritje kriminalitetin
- shpërfytyrimin e personave të papun
- ulje ditë të punës dhe motivimit
- probleme shëndetësore

c) Metoda e të ardhurave

$GDP = \text{paga} + \text{fitimi} + \text{renta} + \text{interesi} + \text{taksat indirekte të biznesit} + \text{amortizimi}$

- $GDP \rightarrow$ totali i shërbimeve apo produkteve të prodhuara me kapital vendas, qoftë brenda apo jashtë vendit.
 - GDP për frymë llogaritet duke pjesëtur GDP me nr. e popullsisë.
 - PPP përshtat GDP për frymë në vende të ndryshme për të krahasuar me mirë mirëqenien e popullsisë.
- PPP (Purchasing Power Parity)

- produkte të ndërmjetme → produkte që janë blerë dhe shitur për funksione të mëtejshme.

Metoda e matjes së GDP

a) Metoda e prodhimit.

- mat vlerën e të gjitha produkteve dhe shërbimeve të prodhuara në vend. → ^{përfundimtare} kosto + taksa - subvencione

- realizohet në dy faza:

1. Në fazën e parë matet vlera e VSHB (Vlera e shitur Bruto) që është diferenca ndërmjet prodhimit me shtimin bazë dhe konsumit me shtimin e tregut.

2. Në fazën e dytë VSHB - shtohen taksat dhe i zbriten subvencionet duke përfunduar GDP.

b) Metoda e shpenzimeve

$$GDP = C + I + G + Nx$$

C → konsumi

I → investimi i kapitalit të ri

G → shpenzimet qeveritare

Nx → vlera e eksporteve - importeve

2) PPI (indeksi i çmimeve të prodhuesit)
(niveli i çmimeve në stadium e prodhimit)

3) Deflatori GDP = $\frac{GDP_{\text{nominale}}}{GDP_{\text{reale}}} \cdot 100\%$

* Llojet e inflacionit

1. Inflacioni i butë \rightarrow deri në 3%
2. -II- i moderuar \rightarrow 3% - 9%
3. i galopant \rightarrow 20% - 200%
4. hiperinflacioni \rightarrow deri në 50% të GDP-së

* Shkaqet:

1. Kërkesa
2. Oferta \rightarrow rritja e pagave
 - importi
 - taksat
 - lëmdet e para
3. Inercia
(Inflacioni i pritshëm)

Pasojat :

1. Indivīdēt me tē ardhura fikse
2. Repozitat e indivīdēve
3. Piemē mē pagut reale
4. Ģfurē fshihet mbas nījē inflacioni
5. Dekurājon investimet.

Inflacioni

$$\text{Norma e inflacionit}(t) = \frac{\text{Niveli i çmimeve}(t) - \text{N. i çmimeve}(t-1)}{\text{Niveli i çmimeve}(t-1)} \cdot 100$$

- Për matjen përdoret:

1. Indeksi i çmimit të konsumatorit
2. Indeksi i çmimit të prodhuesit
3. Deflatori i GDP-së.

- CPI → indeksi i çmimit të konsumatorit

1. përcaktohen produktet
2. llogariten vlerat e kostos e shportës.
3. përcaktohet një vit bazë për llogaritje
4. llogaritet ~~CPI~~ ~~(norma e inflacionit)~~ CPI
5. llogaritet norma e inflacionit.

$$CPI = \frac{\text{Vlera tani}}{\text{Vlera bazë}} \cdot 100\%$$

$$m.e\ i.m. = \frac{CPI_t - CPI_{t-1}}{CPI_{t-1}} \cdot 100\%$$

~~$$m.e\ i.m. = \frac{CPI_t - CPI_{t-1}}{CPI_{t-1}} \cdot 100\%$$~~

Banaka Qendrore

(Ballina)

- drejtohet nga Këshilli: Mbrojtës, që përbëhet nga 9 anëtarë, të cilët zgjidhen nga Kuvendi për 7 vite.
- Është e pavarur nga pushtetet e tjera.

1. Funksionet:

- harton dhe zbaton politikën monetare
- emeton paratë.
- administron rezervat dhe buxhetin e shtetit.
- harton e zbaton regjimin e këmbimit valutë.
- është "bankë e bankave".
- mënjt funksionin e sistemit të pagesës.

Treguesit makroekonomik dhe produkti i përgjithshëm

- Makroekonomia studion ekonominë si tërësi

* GDP ose PBB është një tregues makroekonomik që mat vlerën e gjithë produkteve apo shërbimeve përfundimtare të prodhuara në një periudhë kohe të caktuar.

- GDP real → çmimi bazë i produkteve

GDP nominal → çmimi në periudhën e tanishme të...

* Rritja ekonomike → ndryshimi pozitiv i prodhimit të mallrave dhe shërbimeve të tregut.

* Inflacioni → rritja e përgjithshme e çmimeve.

* Papunësia → diferenca ndërmjet forcës punëtore dhe të punësuarve

* Cikli i biznesit → ekspansioni ose recesioni i aktivitetit ekonomik të një vendi.

1. Për të llogaritur GDP duhet:

- a. mallrat dhe shërbimet të prodhuara brenda vendit.
- b. llogaritet vetëm vlera e produkteve përfundimtare.
- c. nuk llogaritet vlera e mallrave të përdurur.
- d. përfshihen produktet në periudhën aktuale.
- e. nuk llogaritetin veprimtaritë shtëpiake pa pagesë.
- f. nuk llogaritetin produktet e padeklaruara nga firmat.

Bankat Tregtare

- pranojnë depozita dhe japin kredi individëve dhe bizneseve

- Funksimet kryesore:

1. Pranimi i depozitave
2. Depozita rrjedhëse
3. Depozita me afat.
4. Depozita kursimi.
5. Dhënia e kredive

F. dytësore:

1. garanci bankare
2. transfera parash
3. overdrafti
4. këmbime valutore.

- Banka Qendrore i përcakton bankave tregtare si normën e rezervës së detyrueshme, ashtu edhe normat e interesit për depozitat e klientëve të saj.

Kërkesa për para

- Motivi 1: parë → funksioni i parës për transaksione
- Motivi 2 → ruajtëse e vlerës, pra nuk preket nga rreziku i investimit.

Format dhe oferta e parase

- Format e parase:

1. Paraja Muli
2. Paraja Bankare
3. Paraja e Dekretuar

~~X~~ - Komponentët e ofertes monetare

1. Agregati $M_1 \rightarrow$ monedhat, kartmonedhat, seget
2. Agregati $M_2 \rightarrow M_1 +$ depozita afatshkurter.
3. Agregati $M_3 \rightarrow M_2 +$ depozita afatgjate + valuti e huaj
4. $L \rightarrow M_3 +$ Bono thesari

- Bono Thesari \rightarrow jepet nga qeveria per te financuar investimet.

- Nga agregati 1 deri ne L likuiditeti ulet, ndersa norma e interesit rritet.

Paraja dhe funksionet e saj

- Funksionet e saj:

1. Mjet Këmbimi
2. Matëse Vlere
3. Ruajtëse Vlere

- Karakteristikat e parase:

1. Të jetë e standartizuar
2. e pranueshme
3. e ndashme
4. e lehtë për të transportuar
5. e rezistueshme
6. e sigurtë nga falsifikimet.

- Oferta e parase → paraja e pranishme në qarkullim në ~~me~~ ekonomi me një moment të caktuar.

Deficiti Buxhetor X

- Deficit buxhetor
- Surplus buxhetor
- Deficit ndërkombëtar \rightarrow vlera e importeve më e madhe se ajo e eksporteve.
- Borxhi publik \rightarrow shuma e deficitit buxhetor gjatë disa viteve.
- Ulja e deficitit buxhetor \rightarrow Reduktimi i shpenzimeve
 \rightarrow rritja e taksave.

X Roli i qeverisë në ekonomi.

- Roli \rightarrow hartimi i ligjit dhe zbatimi i tij nga të gjithë.

- Roli në ekonomi:

1. Rregullimi i monopolit dhe oligopolit. (ruajtja e konkurrencës)

2. Rregullimi i eksternaliteteve negative. (kompesim ose masa ndaluese)

3. Rishpërndarja e të ardhurave

4. Ofrimi i të mirave publike.

5. Asimetria e informacionit (nuk kanë të gjithë info të =)

Taksat

Paguhem sepse:

- 1- formohet buxhet.
- 2- rregullimi i ekstermalitetere
- 3- mxitja e konkurrençes.

Parimet:

- 1 parimi i përfitimit
- 2 parimi i aftësisë paguese

Llojet:

1. Taksa direkte
2. T. indirekte

Sipas strukturës:

- 1- progresive
- 2- regresive
- 3- proporcionale

Pallimet:

1. Firmat fitojnë më > kur konkurrenca është <, ndërsa qeveria përpiqet të nxisë konkurrencën.
2. Tregjet nxiten nga maksimizimi i fitimit, qeveria nxitet nga parimi i drejtësisë, si më rishpërndarjet e të ardhurave dhe në zbatimin e rregullave nga bizneset.
3. Tregjet përdorin burimet në mënyrë eficiente mbi motivim për të fituar, ndërsa qeveria i kufizon shpenzimet në varësi të nevojës.
4. Konsumatorët e përdorin produktin për të cilin paguajnë, ndërsa taksapaguesit paguajnë shërbime që nuk përdorin asnjëherë drejt për drejtë.
5. Konsumatorët tregojnë parapëlqime për një produkt nga zgjedhja që ata bëjnë, ndërsa qeveria marr vendime duke u nisur nga shumica.

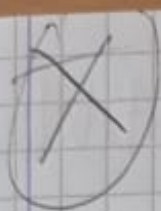
7

plahon një rol të > të qeverisë në stabilizimin e ekonomisë.

- Për të gjykuar ndërhyrjen e qeverisë në ekonomi kemi disa tregues që matin sa është pjesa e burimeve ekonomike që përdor qeveria:

1. Nr. i punonjësve të sektorit privat
2. Shpenzimet vjetore të qeverisë
3. Bashkëveprimi ndërmjet sektorit publik dhe privat.

<u>Vendimet qeveritare</u>	<u>Vendimet e tregut</u>
<ul style="list-style-type: none">- mbrojtja e konkurrencës- ofrimi i të mirave publike- korrëgjimi i dështimeve të tregut.	<ul style="list-style-type: none">- bashkëveprimi midis biznesit dhe konsumatorit.

Teorite mbi rolin e qeverisë në shoqëri
ose ekonomia.

Teoria Organike

- Sipas kësaj teorie e mira e individit varet nga ajo e përgjithshme sepse individi konsiderohet pjesë përbërëse e komunitetit. Komuniteti qëndron mbi individin, shteti përfaqson interesat e komunitetit dhe përcakton objektivat që duhen ndjekur nga individët.

Teoritë Mekanike

- Qeveria është mjet i krijuar nga individët për të arritur më mirë objektivat e tyre individuale, pra është në shërbim të interesave të individëve.

Teoria Ekonomike

- 2 rryma për ndërhyrjen e qeverisë në ekonomi:
 1. Këmbështimi klasik, themeluesi Adam Smith, i cili pranon rolin e qeverisë në ofrimin e disa të mirave publike, por ky rol duhet të jetë i vogël.
 2. Këmbështimi (Xham Këimsit), i cili